

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

Fhv. Amtsassessor J. Smith: Claus Knudtsen, Amtsskriver paa
Haderslevhus, og hans Jordkøb.

J. Raben: Oldtidsmindesmærker i Rumohrsgaards Dyrehave.

Aug. F. Schmidt: Sangeren Georg Seest.

Tønder Landmandsbank ^{A/S}

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Landbostandens Sparekasse

Nykøbing F. Tlf. 197 - 1197

Sparekassen i Nykøbing paa Falster

Indskudskapital ca. 41 Mill. Kr.
Reserver ca. 4 Mill. Kr. Telefon 216

Aktieselskabet

STRUER BANK

STRUER

Støt de sønderjydske Indsamlinger

Graasten Bank ^{A/S}

Kontortid 9-12 & 2-4
Lørdag 9-1
GRAASTEN

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn
HOBRO — Telefon 13

Aktieselskabet

Banken for Hobro og Omegn

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10-3 Telefon 516, 517 og 518
Skanderborg

Sparekassen for Haderslev Byes Omegn

Telefon 2133, 2 Linier.
Postgiro 8356.
HADERSLEV.

Sparekassen for Svendborg og Omegn

Svendborg

Horsens Landbobank ^{A/S}

Kontortid 9¹/₂-12¹/₂ og 2¹/₂-4¹/₂
HORSENS

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10-1 og 3-5
„Telefon 3310 (4 Linier).“
Randers

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

A/S FAXE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16 Telefon Central 9123

JORDBRUGSKALK

97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som
den leveres - ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

Den lollandske Landbo- stands Sparekasse NAKSKOV Stiftet 1870

Indskudskapital ca 61,0 Mill
Reserver ca. 3,8 Mill.

Kontorer i: Maribo - Birket -
Dannemarle - Stokkemarke.

Haslev Gymnasium - ^{Kostskole} for Drengene

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.
Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Aktieselskabet Landbobanken i Skive SALLING BANK

Kontortid: 9-12 og 2-5
Lørdag 9-2.

Telefon 700 . Skive.

BRUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFØRRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS
Kannikegade 18
Tlf. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN
Niels Ebbesenvej 20
Tlf. C. 5036

Aktieselskabet Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linier)

Claus Knudtsen, Amtsskriver paa Haderslevhus, og hans Jordkøb

Af fhv. Amtsassessor J. Smith.

I.

Claus Knudtsen var født i Fladsby, Sørup Sogn i Angel, som Søn af Gdr. Jes Knudtsen, rimeligvis omkring 1590. Gaarden havde været i Slægtens Eje i flere Slægtled. Faderen sad paa Gaarden fra 1594 til 1630, da Sønnen Boy overtog den. Faderen havde været en anset og kundskabsrig Mand. Han var »Rechensmann« for Nie Herred.¹⁾

Foruden Sønerne Boy og Claus var der en tredje Søn Clemendt, som i 1639 boede i Munkvolstrup. Han skriver da til sin Broder Amtsskriveren om at hjælpe ham med 150 Mk. lybsk, for at hans Søn kan købe et Par gode Heste.²⁾ Vi kender desuden en Datter Anna, som var gift med Gdr. Brix i Sørup Skovby.³⁾

Om Claus Knudtsens Uddannelse ved vi intet, men Faderen har sikkert sørget for, at han har faaet noget mere Uddannelse end han kunde faa hjemme og hos Sognepræsten, maaske er han sendt paa Latinskolen i Flensborg. Da Faderen som Rechensmann skulde gøre Afregning for Sognets Skatter paa Amtstuen i Flensborg, er han maaske sat i Skriverlære der. Han dukker først op i 1621, da det af Haderslev Amtsregnskab fremgaar, at han har faaet Udgifter til Brevbefordring refunderet.⁴⁾

Paa dette Tidspunkt var Jonas Heinemark Amtsskriver paa Haderslevhus. Dette Navn findes kun i et Bilag til Regnskaberne for 1617-18, hvor Overslagsforvalteren giver Amtsskriver Jonas Heinemark Kvitt. for Aflevering af Intraderne, og derefter i Regnskaberne for 1621-1623, hvor Slotsskriveren benævnes saaledes. Ellers hedder Slotsskriveren (Amtsskriveren) i Regnskaberne fra 1595-1620 Jonas Jenssen, ligeledes kalder Amtmanden over Haderslevhus Len Gerdt Rantzow Amtsskriveren Jonas Jonas Jenssen i et Brev af 10. Juni 1621, som er afsendt fra Breitenburg.⁵⁾ Forsaavidt der fra disse Aar er bevaret Udgiftsbilag, staar der, at Jonas Schryffer har betalt Udgiftsbeløbet. Dette klarer ikke Spørgsmaalet, om Jonas Jenssen og Jonas Heinemark er een og samme Person, eller om det er to Personer.

Det afgørende er Købebrevet mellem Claus Knudtsen og Raadmand Albert Hardenberg af 14. Juli 1632.⁶⁾ I dette staar, at sidstnævnte i Paasken 1615 har udstedt et Pantebrev paa 200 Rdl. til sal. Jonas Jenssen, forhen Amtsskriver paa Haderslevhus. Senerehen betegnes Claus Knudtsens Hustru som Jonassens Datter. Da hun i samtidige Dokumenter ellers altid betegnes som Catharina Heinemarks Datter,

maa man slutte, at Jonas Jenssen og Jonas Heinemark er een og samme Person.⁷⁾

Claus Knudtsen var som lige sagt gift med Catharina Heinemark, en Datter af Amtsskriver Jonas Heinemark. Han fulgte Svigerfaderen i Embedet 1624 og varetog denne Stilling til 1642, da han paa Grund af Sygdom maatte afstaa Embedet til sin Fuldmægtig Claus Meyland. Her har vi forøvrigt det samme igen: begge kaldes i Udgiftsbilag og sikkert ogsaa i daglig Tale Claus Skriver, men her er vi paa sikker Grund med Hensyn til Identiteten, thi Regnskabet 1641-42 har en Afleveringspaategning, som udelukker al Tvivl om, hvilken Claus Skriver der er ment.⁸⁾

I enkelte Fremstillinger af Haderslev Bys Historie blandes disse to Amtsskrivere dog sammen og bliver til Claus Knudsen Meyland.⁹⁾

Claus Knudtsen blev i Aarenes Løb en velstaaende Mand. Han erhvervede efterhaanden mange Ejendomme. Ved de Kejserliges Hærgninger efter Christian IVs ulykkelige Deltagelse i Trediveaarskrigen var mange Borgere bleven ruinerede og ude af Stand til at betale deres Skatter eller efterkomme andre økonomiske Forpligtelser. Dette gav rig Lejlighed til at erhverve Jordejendom paa en fordelagtig Maade. For flere af disse Ejendoms køb er der opbevaret Købebreve og Skøder, som giver os Indblik i Ejendomsforholdene i Haderslev i Tiden fra 1630 — 1640. Vi ser, hvordan Ejendomsoverdragelsen skete, hvilke Embedsmænd og hvilke Borgere der medvirkede, og hvem der var Nabo til det erhvervede Grundstykke.

Claus Knudtsen har været godt anskreven hos sine foresatte. Det gav sig Udtryk i, at Kongen d. 29. November 1630 skænkede ham en Grund foran Slottet i Haderslev, i Bredden fra Klejnsmed Henrik Olufsens Hus til Grøften foran Slotshaven og i Længden langs med denne Grøft indtil Bygraven, til Arv og Eje, fri for alle Byrder, undtagen en lille Afgift, som han som andre, der bygger paa Slotsgrunden, skal betale til Amtsregistret.¹⁰⁾ Det er muligvis samme Grundstykke, som hans Svigerfader Jonas Jenssen fik ved Patentet af 20. April 1597.¹¹⁾

Baade Jonas Jenssen og Claus Knudtsen boede paa Kattesundet foran Slottet, deres Afgifter til Amtsregistret er omtrent ens, men medens Jonas Jenssen i 1616/17 betaler 1 Daler Afgift af sit Hus med Grund, betaler Claus Knudtsen i 1634/35 2 Rdl. for sin Gaard og Boliger og hele Pladsen.¹²⁾ Da Afgifterne baade i Naturalier og i Penge ellers er ens, kan man deraf slutte, at Claus Knudtsen har haft større Jordtilliggende end Jonas Jenssen.

Efter at Claus Knudtsen i 1642 havde afstaaet Embedet til Claus Meyland, foretog han ved Trekonger 1643 en Rejse til Kiel, hvor han afleverede Licentindtægterne til Omlagsforvalteren Joh. Boysen.¹³⁾

Han er derpaa rejst til København og Helsingør for at besøge sin Svoger Jonas Heinemark, som var øverste Tolder ved Øresund. Han er rimeligvis død herovre samme Aar, thi hans Hustru Catharina Hei-

nemarks overlevede ham, og hun blev begravet d. 14. November 1644 i St. Nicolai K. i København i Jonas Heinemarks Begravelse, hvor denne tilforn havde begravet sine Smaabørn.¹⁴⁾

Den 20. August 1646 faar Jonas Heinemark kgl. Bevilling paa, at føre sin Svogers, forrige Amtsskriver paa Vort Slot Haderslevhus og hans Hustrus Lig til Haderslev og lade dem begrave udi deres tilforn ordnede Grav og Lejested.¹⁵⁾

Vi kan deraf slutte, at baade Claus Knudtsen og hans Hustru Catharine Heinemark har været begravet i St. Nicolai K. i København, og at de derfra er bleven overførte til Frue Kirken i Haderslev, hvor de iforvejen havde forberedt deres Begravelse, det vil sige: købt et Gravsted i Kirken. Deres Tilknytning til Frue Kirken i Haderslev havde de ogsaa bevist ved i Aaret 1641 at skænke en ny Altertavle til den.¹⁶⁾

Claus Knudtsen og Catharine Heinemark efterlod ingen Livsarvinger. Catharine Heinemark testamenterede 500 Rdl. til Haderslev Bys Fattige. Renterne af denne Kapital — 30 Rdl. — skulde uddeles af Magistraten til 12 fattige Enker. Legatkapitalen havde hendes Broder i Forvaring, og han havde indtil 1657 sendt Renterne. Krigen forhindrede derpaa Pengeforsendelsen. Men ogsaa da Freden var sluttet, undlod Jonas Heinemark at sende Renterne, ej heller Boet sendte efter hans Død i 1662 Renterne til Haderslev.

Haderslev Bys Borgmestre og Raad klagede over dette Forhold, de krævede Legatkapitalen udleveret og de forfaldne Renter efterbetalt. Den 10. Februar 1664 udstedtes et kgl. Missive, hvori det paalagdes Arvingerne at tilfredsstille Fordringerne uden Vidtløftighed.¹⁷⁾

I Tidens Løb ændredes Anvendelsen af Renterne. De blev senere under Paaberaabelse af, at det var Giverindens Vilje, fordelt mellem Byens Præster saaledes, at Førstepræsten fik $\frac{1}{2}$, Arkidiakonen $\frac{1}{4}$ og Diakonen $\frac{1}{4}$.¹⁸⁾ I den nyeste Tid fordeles Renterne atter til de fattige.¹⁹⁾

Fraset dette Legat gik Formuen i Arv til Claus Knudtsen og hans Hustrus Søkende henh. Søkendebørn. Claus Knudtsens Broder Boy Knudsen er rimeligvis død i 1640, thi fra dette Aar er hans Svigersøn Rasmus Rasmussen Ejer af Fødegaarden i Fladsby. Søsteren Anna Brix er ligeledes død. Om Broderen Clemendt og hans Søn levede, ved vi ikke. Paa Catharine Heinemarks Side levede Broderen Jonas og Søsteren Maria, som var gift med Philip Hansen Guddsløff. ²⁰⁾

Mandag den 1. December 1646 møder Rasmus Rasmussen fra Fladsby paa Helsingør Byting og giver paa egne og Medarvingers Vegne Afkald paa den Arv, som afd. Boy Knudsens og afd. Anna Brixes Børn har Krav paa efter afd. Claus Knudtsen, forhen Skriver paa Haderslevhus. Der tilkom Boy Knudtsen en Broderlod, som nu tilfaldt hans Svigerbørn, nemlig Rasmus i Fladsby, Jakob Jensen i Løstrup, Nis Erichsen i Ødis Bramdrup og Jens Jenssen i Vinderad. Anna Brixes Søster-

lod tilfaldt Jes Brix i Sørup Skovby og Dirich Marcussen i Trøgelsby, gift med Maren Brixes. Afkaldet udstedtes til Fordel for Jonas Heinemark og Philip Hanssen Gudsloff, som havde præsteret nøjagtig og ganske Afbetaling efter den Kontrakt, som var oprettet imellem Parterne.²¹⁾

II.

Den islandske Lærde Arne Magnusson var en stor Samler af gamle Haandskrifter. Særlig samlede han paa oldislandske Haandskrifter. Paa en eller anden Maade er han kommet i Besiddelse af nogle danske Haandskrifter, helt overvejende Dokumenter vedr. Amtsskriver Claus Knudtsen og hans Svoger Tolder Jonas Heinemark.

Dokumenterne vedrørende Claus Knudtsen handler, fraset et Brev fra hans Broder Clemendt og et Dokument vedrørende Arven fra ham, om hans Jordkøb i Haderslev. Dokumenterne er delvis Tingsvidner, dels Købebreve og dels Skøder. De sidst nævnte er udfærdigede paa Pergament, medens de andre er skrevne paa Papir. Skøderne har vedhængende Segl i Kapsler, medens de andre har almindelige Segl (Bomærker) trykt ind i Papiret. Købebrevene er forsynet med Køberens, Sælgerens og tilkaldte Vidners Underskrifter og derved særlig værdifulde.

Dokumenterne omhandler 8 Ejendomserhvervelser, udelukkende Jordkøb, beliggende mellem Hospitalet og dets Teglovn. Det har øjensynligt været Claus Knudtsens Hensigt, at samle en sammenhængende Jordbesiddelse.

De 8 Jordkøb er: 1) sal. Hans Thomsens Humlegaard, 2) Albert Hardenbergs Ottingjord, 3) Hans Keisers Kaalgaard, 4) sal. Hans Boldichs Jord, 5) en Have, udlagt til Peter Hansen i Vejøl, 6) en Kaalgaard og Grunden, hvorpaa der stod en Stald, tilhørende Thomas Jakobsens Enke Anna, 7) en Kaalgaard, tilhørende Byen, 8) en Kaalgaard ved Erlevejen, som Borgmester Johannes Tancke afstod.

Fremgangsmaaden ved Ejendomsoverdragelsen var øjensynlig den, at Køber og Sælger paa Tinge erklærede, at de vilde foretage Ejendoms-overdragelsen, og at Indsigelser skulde rejses inden Skødets Udstedelse, dette kaldtes at lovbyde (Lachbieten). At dette var sket, bevidnedes af Tingets Formand og de to Bisiddere.

Naar Ejendommen var opbudt tre Gange, udfærdigedes Skødet, dette blev atter kundgjort tre Gange paa Tinge.

Haderslev Byting holdtes hver Lørdag. Det lededes af Byfogeden eller af en særlig udnævnt Tingholder. Som Bisiddere fungerede Byens Kæmner eller hans Stedfortræder og en af Byens Borgere. Som Tinghørere optraadte 8 af Byens Borgere. Herigennem lærer vi Navnene dels paa Byens Embedsmænd, dels Byens Borgere at kende.

De fleste Dokumenter er affattede paa plattysk (Dipl. Dan. XVII Nr. 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21); det er Tingsvid-

nerne og Skøderne, derimod er Købebrevene skrevne paa højtysk (Dipl. Dan. XVII Nr. 5, 6, 8, 14, 15), paa dansk en Afregning med Albert Hardenberg (Nr. 7) og selvfølgelig det af Helsingør udstedte Tingsvidne vedr. Arveafkaldet efter Claus Knudtsen (Nr. 24).

III.

Den første Ejendomshandel, som vi har Kendskab til, er Købet af afd. Hans Thomassens Humlegaard, den laa syd for Byen mellem Anckers Kobbøl mod Øst og Hans Boldichs mod Vest, der medfulgte Brugsret til en Kørevej, som gik fra Johan Gahrmanns Stald til Anckers Kobbøl, og som fra gammel Tid havde været knyttet til Humlegaarden. Købeprisen var 150 Mark lybsk.

Købet afsluttedes den 8. Juni 1631²²⁾, efter at Handelen var lovbudt tredje Gang d. 4. Juni.²³⁾ Skødet udfærdiges d. 11. Juni,²⁴⁾ og den 9. Juli udstedtes paa den 3. Tingdag efter Skødet et Tingsvidne.²⁵⁾

Som Sælger optræder Testamentsfuldbyrderne (Skiftets Bestyrere) og Arvingerne. Ejendomsoverdragelsen sker i dette som i alle andre Tilfælde til Claus Knudtsen og hans Hustru. Ved Tinglysningen lader Claus Knudtsen sig repræsentere ved Claus Knagge, muligvis hans Fuldmægtig.

Den næste Ejendomshandel giver Indblik i Datidens økonomiske Kaar. Raadmand Albert Hardenberg havde i Paasken 1615 laant 200 Rdl. Specie af Amtsskriver Jonas Jenssen. Gælds brevet var ved Arv kommen i Claus Knudtsens Eje. Da Hardenberg ikke kunde indfri Gælds brevet, ej heller i disse vanskelige Tider klare Afgifterne til Slottet, tilbød han at afstaa sin Ottings Jord til Claus Knudtsen imod at faa Saldo Kvittering. Det har sikkert været en god Handel. Hardenbergs Ottings Jord laa ved Begyndelsen af Bymarken baade Nord og Syd for Byen.

Ved Salget medvirkede som Forhandlere Byfoged Lambert von Valcken og Herredsfoged i Haderslev Herred Jürgen Petersen. De underskriver Købebrevet som Vitterlighedsvidner.

Medens Købebrevet er udstedt d. 14. Juli 1632²⁶⁾, lovbydes det først d. 8. Juli 1637,²⁷⁾ og Skødet udstedes derefter d. 15. Juli 1637²⁸⁾, hvorpaa det lovbydes paa Tinge for 3. Gang d. 2. September 1637.²⁹⁾

Den næste Ejendomshandel vedrører ogsaa en betrængt Skyldners Forsøg paa at slippe af med Gælden ved at sælge sin Ejendom.

Den Haderslevske Borger Hans Keiser skyldte Korn og Bøder til Amtstuen og desuden var han Amtmand Georg von Ahlefeldts Skyldner. Da han ikke kunde tilfredsstille sine Kreditorer, paa anden Maade, solgte han sin Have, som han havde købt af Jürgen Femer og Ebbe Paulsen, til Claus Knudtsen. Haven laa Syd for Byen ved Fattighuset mellem afd. Hans Boldichs Frugthave mod Syd og hans Ager mod Nord. Købeprisen var 324 Mark lybsk. Som Forhandlere og Vitterlighedsvidner medvirkede Herredsfoged i Haderslev

Herred Jørgen Petesen paa Nygaard og Hermann Lange i Haderslev. Købebrevet er underskrevet d. 12. Januar 1635.³⁰⁾

Afregningen mellem Claus Knudtsen og Hans Keiser ser i Hovedtræk saaledes ud:

	Mk.	Mk.
Købepris		324,00
Skyldig for Korn	52,50	
— — Bøder	100,50	
— til v. Ahlefeldt	90,00	
— 8. April 1631	100,00	351,00
Skyldig den 12. Januar 1635		27,00
Indbetalt af Jacob Teglmester		30,00
Hans Keiser tilgode		3,00

som straks blev ham udbetalt.

Haderslev, den 20. Januar 1635.³¹⁾

Samtidig afsluttedes en anden Handel, ligeledes paa Grund af Restancer, idet sal. Hans Boldichs Grundejendom syd for Byen sælges til Claus Knudtsen af Ewald Boldich paa egne og Medarvingers Vegne. Købet omfatter en lille Eng, som ligger nærmest Anckers Kobbelt ved Vandet og strækker sig hen til Johan Gahrmanns Kobbelt, desuden nogle Plov Jord og Ager ved Siden af denne, beliggende mellem Hans Keiser og Bysvendens Hus hen til Kørevejen til Fattighuset samt en Frugthave, beliggende mellem Hans Keisers Ager mod Nord og Borgmester Hans Tanckes Jord mod Syd. Som Forhandlere og Vitterlighedsvidner underskrives Købebrevet, dat. d. 30. Januar 1635, af Hans Keiser, Marcus Petersen i Hoptrup, og Jørgen Petersen paa Nygaard, kgl. Herredsfoged i Haderslev Herred.³²⁾

Disse to Ejendomshandler blev lovbudt for tredje Gang paa Tinge d. 21. Februar 1635.³³⁾ Samme Dag udfærdiges der Skøde paa disse Jordkøb, i dette sælges der ogsaa et Stykke Havejord, tilhørende Peter Hansen i Vejblø. Dette Stykke Jord sælger Peter Moltesen paa Peter Hansens Vegne, det ligger mellem sal. Hans Boldichs Æblehave mod Nord og indtil Kørevejen ved Fattighuset mod Syd. Det har ogsaa tidligere tilhørt sal. Hans Boldich, og senere har sal. Ebbe Paulsens Stald staaet derpaa, og det er paa Grund af paahvilende Gæld ved Borgmestrenes og Raadets Dom tilkendt nævnte Peter Hansen Vejblø.

Af Skødet fremgaar endvidere, at der paa den af Boldichs Arvinger købte Eng hviler en Afgift paa 12 Skilling Haderslev Mønt og paa Plovjorden 8 Skilling Haderslev Mønt og 13 Skilling 4 Penning lybsk, som skal betales til Domkirken i Haderslev til Mikkelsdag.³⁴⁾

Den 7. Marts 1635 udstedtes der et Tingsvidne for disse Jordkøb.³⁵⁾

Den 23. April 1636 fremstod paa Bytinget Claus Knudtsens Til-

lidsmand Claus Jacobsen Knagge og begærede Erhvervelsen af 2 Stykker Jord lovbudt, det ene havde tilhørt Thomas Bysvend, det andet tilhørte Byen.³⁶⁾

Den 5. Maj 1636 skreves der Købebrev for begge Jordkøb. For afd. Bysvend Thomas Jacobsens Enke Anna optraadte Jürgen Lorentsen, Enken kaldtes herefter Anna Thomasen. For at afvikle sin Gæld, solgte hun en Kaalgaard samt Stald, beliggende mellem afd. Hans Boldichs Kobbøl mod Syd og Gangen til Hospitalets Teglgaard mod Nord, til Amtsskriver Claus Knudtsen og hans Hustru Catharina Heinemarks for 55 Mark lybsk.³⁷⁾

Samme Dag udstedte Byen et Købebrev for den tilstødende Kaalgaard, som Bytjeneren hidtil havde haft Brugsret til, for 35 Mark lybsk. ³⁸⁾

Skødet for disse to Erhvervelser tinglyses den 14. Maj. Dokumentet er skrevet af Bysekretær Joachimus Berens.³⁹⁾

Handelen blev atter lovbudt den 28. Maj.⁴⁰⁾

Den sidste Ejendomshandel foretog Claus Knudtsen paa afd. Jonas Heinemarks Arvingers Vegne. Han købte Borgmester Johannes Tankes Kaalgaard ved Erlevvejen, som tidligere havde tilhørt Martin Becker Wandager. Skødet af 7. April 1638, som er affattet af Bysekretær Berens, henviser til Købebrevet af 4. Februar.⁴¹⁾

IV.

Tinget lededes i 1631 af Byfoged Lambert von Valcken, fra 1635 af Tingholder Hans Jaspersen. Tilstede var desuden Byens Kæmner: i 1631 Hans Jaspersen, i 1635 Hans Schmidt, i 1636 Barthold Petersen, i 1637 Peter Moltesen, i 1638 Claus Jacobsen Knagge. Endvidere var Byens Borgmestre eller en af Byens Borgere til Stede.

Hvad der skete paa Tinge, bevidnedes af 8 Tinghørere »loffwürdige frame Lüde« kaldes de i Datidens plattyske Retssprog. I samtidige danske Tingsvidner kaldes de »lougfaste Dannemænd«. Herigennem faar vi Kendskab til Byens ansete Borgere. Som Tinghørere fungerede i de nævnte Retsmøder:

Jürgen Lawsen, 1631 4. 6., 1637 8.7.	Hans Lawsen Toftmann 1631 14. 6.
Fedder Hawerwaitd, 1631 4. 6., 11. 6. 1636 23.4., 14. 5.	Jis Jensen 1631 11. 6. Michael Jepsen 1631 11. 6.
Fedder Hawerwaitd 1637 2. 9. 1638 7. 4.	Hans Nissen (Kramer) 1631 11. 6. 1638 7. 4.
Niels Truelsen 1631 4. 6.	Peter Jürgensen (Galsted) 1631 11. 6. 1637 15. 7. 1638 7. 4.
Dirik Schomaker 1631 4. 6.	Jürgen Hanssen 1631 11. 6. 1637 15. 7.
Matz Olufsen 1631 4. 6.	Matz Christensen 1631 9. 7.
Enwaldt Madsen 1631 4. 6., 11. 6.	Matz Hanssen 1631 9. 7.
Thomas Marquardsen 1631 4. 6.	
Thomas Petersen 1631 4. 6.	

Matz Truelsen 1631 9. 7.	Jasper Hansen 1636 28. 5. 1637 2. 9.
Eschel Schneider 1631 9. 7.	Jis Rohbürg 1636 28. 5.
Frerik Hansen 1631 9. 7.	Jis Thimbsen 1636 28. 5.
Jürgen J..... 1631 9. 7.	Jens Christensen 1636 28. 5.
Andreas Hotmaker 1635 21. 2.	Iffer Martensen 1636 28. 5.
Nis Karah 1635 21. 2. 1636 23. 4. 14. 5., 28. 5.	Lowe Poulsen 1636 28. 5.
Nis Karah 1637 8. 7.	Jis Haetesen 1636 28. 5.
Iffe Hotfilter 1635 21. 2.	Hans Jepsen 1637 8. 7., 15. 7., 2. 9.
Hans Christensen 1635 21. 2.	Andres Jepsen 1637 8. 7., 2. 9.
Johan Darfelt 1635 21. 2.	Iffer Willatzen 1637 8. 7.
Knudt Huss 1635 21. 2. 1636 23. 4.	Peter Olufsen 1637 8. 7.
Hans Andersen (Matmann) 1635 21. 2. 1637 2. 9.	Christen Jepsen 1637 8. 9.
Barthold Nissen 1635 21. 2.	Hans Nissen 1637 15. 7.
Rasmus Woltersen 1636 23. 4.	Jens Obening 1637 15. 7.
Nis Thorsen 1636 23. 4.	Hans Lorentzen Aastrup 1637 15. 7.
Erich Jürgensen 1636 23. 4.	Jens Bendixen 1637 15. 7.
Peter Kleenschmidt 1636 23. 4. 1637 8. 7.	Christen Bendixen 1637 15. 7.
Claus Hansen 1636 23. 4.	Claus Hansen 1637 2. 9.
Jürgen Wormb 1636 14. 5.	Peter Christensen 1637 2. 9.
Nis Andrup 1636 14. 5.	Rasmus Jissen 1637 2. 9.
Jis Petersen 1636 14. 5.	Niels Matzen Schnider 1638 7. 4.
Matz Koch 1636 14. 5.	Søren Detlefsen 1638 7. 4.
Johann Kannegeter 1636 14. 5.	Peter Ulderup 1638 7. 4.
Nis Horlock 1636 14. 5.	Chresten Ifwersen 1638 7. 4.

Det ses, at næsten alle Navne er danske Navne, i flere Tilfælde er Hjemstedsbetegnelse blevne Kaldenavn, i andre Tilfælde er Erhvervet blevne det.

Henvisninger.

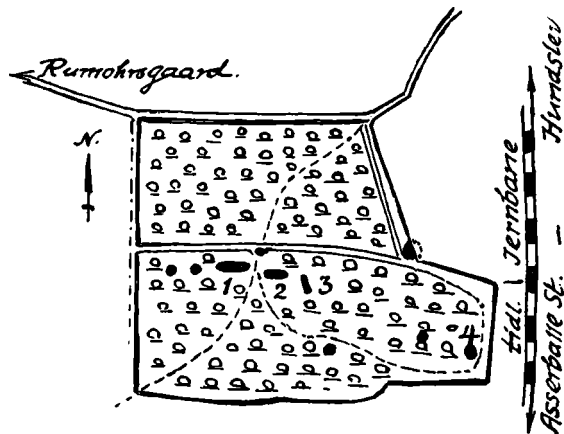
1) Friedrichsen: Chronich von Sørup, S. 226, 2) Arnamagn. Saml. Dipl. Dan. XVII Nr. 23, 3) Dipl. Dan. XVII Nr. 24, Helsingør Tingbog 1-12 1645, 4) Haderslev Amtsregnskab 1620/21 Udg. Bil. Nr. 112, 5) do. Udg. Bil. Nr. 77, 6) Dipl. Dan. XVII Nr. 5, 7) do. Nr. 14, 8) Haderslev Amtsregnskab 1640/41, 9) W. Gützel: Die Marienkirche in Hadersleben S. 98, Zeitschrift für Schlesw. Holst. Geschichte 1890 S. 42, 10) Patenten 1630/31 Fol. 165, 11) Patenten 1596-1602 Fol. 78, 12) Haderslev Jordebog 1616/17 og 1634/35, 13) Haderslev Amtsregnskab 1642/43 Udg. Bil. Nr. 52, 14) PH.T. 1.R.1.Bd.S. 203, 15) Sj. Reg. 1641-48 Fol. 537, 16) Th. Achelis: Haderslev i gamle Dage II, 25, 17) Sj. Tegn. 1664-66 Fol. 23 og Indlæg t. Nr. 37 Sj. Miss. 10. Febr. 1664, 18) E. Laurrup: Chronich der Stadt Hadersleben S. 103, 19) Achelis: Hdl. i gamle Dage II, 272, 20) Indl. Reg. 1655, 191, Dipl. Dan. XVII Nr. 24, 21) Dipl. Dan. XVII Nr. 24 22) Dipl. Dan. XVII Nr. 2, 23) Nr. 1, 24) Nr. 3, 25) Nr. 4, 26) Nr. 5, 27) Nr. 18, 28) Nr. 19, 29) Nr. 20, 30) Nr. 6, 31) Nr. 7, 32) Nr. 8, 33) Nr. 10, 34) Nr. 9, 35) Nr. 11, 36) Nr. 13, 37) Nr. 14, 38) Nr. 15, 39) Nr. 16, 40) Nr. 17, 41) Nr. 21.

Oldtidsmindesmærker i Rumohrsgaards Dyrehave

Af J. Raben

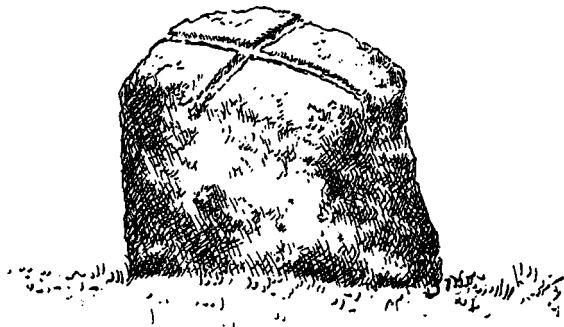
Som i den senere Aarrække har Museet paa Sønderborg Slot sammen med Nationalmuseets Konservator J. Raklev atter i 1945 foretaget Restaureringer af Oldtidsmindesmærker paa Als, denne Gang i Stats-skoven Dyrehaven ved Rumohrsgaard.

I Skoven findes tre Langdysser og flere Runddysser. De paa Kort-skitsen 1-4 betegnede Grave er bleven restaureret.

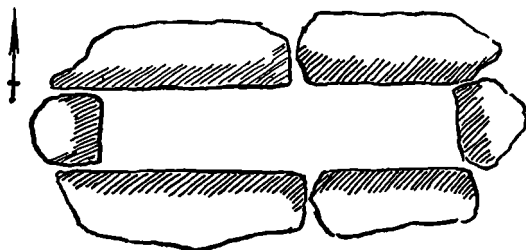

Langdysse Nr. 1, Længde 39 m, Bredde 19 m, Højde 2 m. Længde-retning Øst—Vest. 38 Randsten er bevaret, de var næsten alle skredet ned eller forskubbede af Trærødder. Randstenene blev alle sat paa Plads. Omtrent paa Midten af Højen har været to Kamre. Det østlige er allerede blevet ødelagt i 1862 af daværende Ejer af Rumohrsgaard. Et stort afkløvet Stykke af Dækstenen ligger paa Stedet, og ved dette staar en Sten med et ligearmet Kors indhugget i den opadvendte Side.

En Mand i Hundslev, der døde for godt 30 Aar siden, har fortalt mig, at han arbejdede paa Rumohrsgaard, da Hellemann var Ejer. Hel-

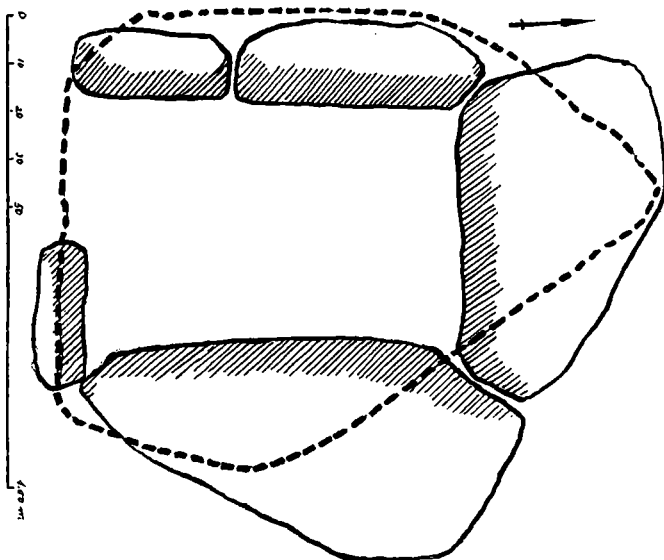
lemann hentede mange Sten fra Oldtidsgravene i Dyrehaven til Bygge-
arbejde o. a. paa Gaarden. Omkring 1862 blev Kamrets Sten kløvet og
kørt bort. Fortælleren var med ved dette Arbejde, da Dækstenen var
fjernet fra Kamret, opdagede Arbejderne, at der i den ene Bæresten
var indhugget et Kors. De gjorde Hellemann opmærksom derpaa, og

han svarede: »Saa lad den staa for Korsets Skyld.«

Uden Tvivl har Korstegnet kultisk Betydning, og Korset maa anses
for at være et Solmærke.

Lidt længere mod Vest ligger et velbevaret Dyssekammer i Højens
Længderetning. Det besaatar af 6 Sten, to i hver Langside og en indskudt

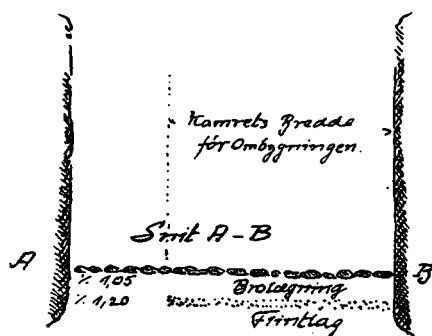
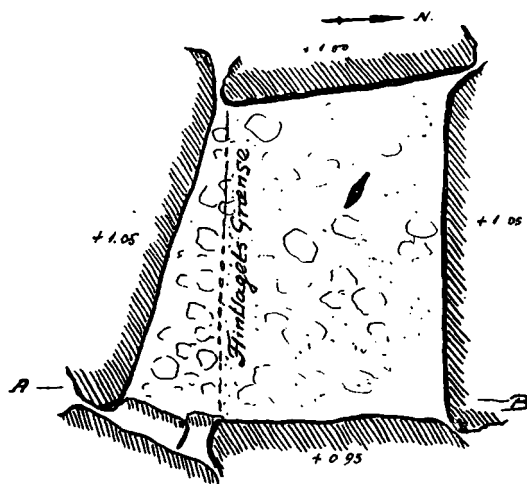
Sten for hver Ende. Dybden er 0,70 m. Det lange, smalle Kammer
med indskudte Endesten viser den ældste Form af Dyssekamre og
er hos os hidtil kun fundne i Langdysser¹⁾). Den indvendige Længde
er 1,65 m, Bredden 0,45-0,50m. Kamret har to Dæksten. Det blev ud-
gravet i 1918, men der fandtes intet Gravgods. Langdysse Nr. 2 ligger

¹⁾ Sml. Sønderjydske Maanedsskrift, 1940, Septemberheftet.

ligeledes med Længderetning Øst-Vest. Den er 34 m lang, 16 m bred og ca. 2 m høj. Bevaret er 34 Randsten, der næsten alle var skredet ud eller dækket af Skovmulden. De blev afrenset og tildels rejst. Højen har tre Kamre.

Centralgraven midt i Højen viser samme ældre Form som Graven i Langdysse Nr. 1. Den bestaar ligeledes af to Sten i hver Langside med indskudte Endesten. Kamret har en indvendig Længde af 2 m, Bredden er 0,40-0,50 m og Dybden 0,80 m. En af Sidestenen og en Endesten var væltet, de blev atter sat paa Plads. Dækstenen mangler. Kamret er blevet udgravet i tidligere Tid.

I Højens vestlige Del ligger et lille Dyssekammer. Det bestaar af 4 Sten. En stor Sten danner Langsiden mod Øst, en lignende ligger som Endesten mod Nord. Den vestlige Langside er dannet af to mindre Sten. Indgangen mod Syd har været lukket ved en Opstabling af mindre Sten. De to mindre Sten, som danner Langsiden mod Vest, var væltet ind i Gravrummet, de blev atter sat paa Plads og Dækstenen, der laa afvæltet ca. 5 m fra Graven, blev igen lagt over Kamret. Kamret ligger paa tværs af Højens Længderetning, dets indvendige Maal er 1,15×0,50. Der fandtes intet i Graven.

Østkamret, nær Dyssens Østende, ligger i Højens Længderetning med Indgang mod Sydøst. Det har været udgravet til en Dybde af ca. 0,90 m. Ved Udrensningen viste det sig, at dette Kammer har særlig Interesse.

1,05 m under Bærestenenes Overkant laa en Brolægning af mindre, flade Sten, paa denne fandtes en smuk Stridsøkse af Granit.

I en Dybde af 1,20 m fandtes Kamrets gamle Flintlag. Det laa over Bunden i hele Kamrets Længde og over en Bredde af 0,85 m. Kamret har altsaa været to Gange benyttet til Begravelse.

Sidste Gang Kamret er blevet benyttet, er det blevet udvidet, den sydlige Sidesten er flyttet længere mod Syd, og derved har man faaet større Gravrum. I Aabningen, som derved fremkom i Kamrets Sydøsthjørne, blev der lagt en Tærskelsten, og den øvrige Indgang er blevet tættet ved en Opstabling af afkløvede Spalter og mindre Sten. Man har saa brolagt den hele udvidede Gravbund. Flintlaget derunder dækker kun den oprindelige Kammerbund. Her er altsaa et nyt og godt Bevis for, at ældre Kamre i en senere Tid er blevet ombyggede og udvidede. Det er disse ombyggede Kamre jeg har betegnet som »Dyssestuer« (Sml. Sdj. Maanedsskr. 1940, Septemberheftet).

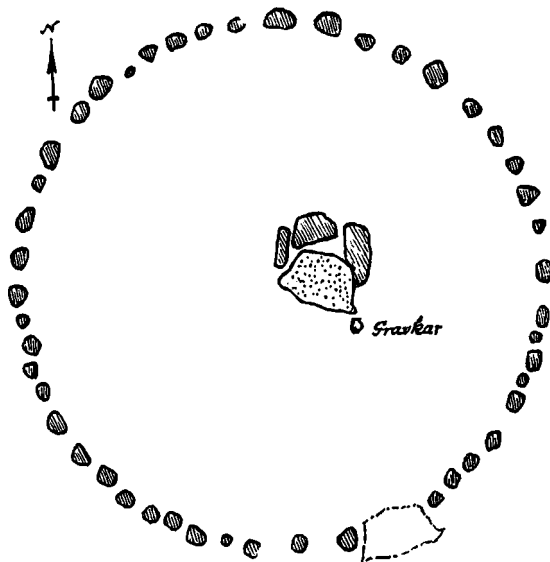
Kamret har en indvendig Længde af 2,20 m, en Bredde af hhv. 1,10 og 0,85 m. Dækstenen mangler.

Denne Langdysse har en særlig Interesse, da den gemmer tre Grave fra forskellige Tidsperioder.

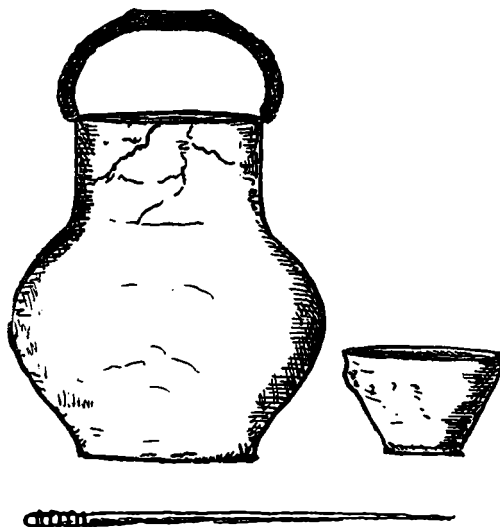
Langdysse Nr. 3 ligger lidt længere mod Øst, en svag Jordhøjning med to ødelagte Kamre. Den ligger i Retning Syd-Nord. Det sydlige Kammers Sten laa temmelig spredt, men saa godt det kunde forsvares, blev Stenene skubbet sammen igen, saaledes at det har faaet sin formentlige Form. Det nordlige Kammer er dog fuldstændig ødelagt. Sydkamrets Form har været den ældre, langt og smalt, som i Langdysser 1 og 2.

Runddysse Nr. 4, ved Skovens østlige Ulkant, er en rund Høj, hvis Diameter er ca. 15 m og Højde 1,60 m. Den er omgivet af en tæt-sluttet Stenkrans af 47 Randsten. Stenkransen har et Tværmaal af 12 m. Randstenene, der var jorddækkede, blev afrensede og ligger nu synlige om hele Højfoden.

Kamret er ødelagt. Endestenen, den ene Sidesten og Tærskelstenen er kun tilbage. Ved sydøstre Højfod laa den store Dæksten (1,75×1,10 m). Dens Overflade er tæt besat med 165 skaalformede Fordybninger, tildels dybt indgnedne Skaaltegn. Den er den betydeligste af de 85 Skaalsten, der hidtil er funden paa Als og Sundeved. Stenen blev lagt op paa Højen, hvor den nu læner sig mod Kamrets Bæresten.

0,75 m sydøst for Kamret fandtes en lille Stensætning, der indeholdt et Gravkar fra Bronzealderen. Karret er 16 cm højt. Det indeholdt brændte Ben med en 7 cm lang Bronzenaal som Gravgoods. Ovenpaa

Benene laa et 6 cm højt Lerbæger. En 7,5 cm høj Lerskaal har ligget som Laag over Karret, der var ødelagt, da den laa kun ca. 15 cm under Højoverfladen. Der er dog saa meget bevaret af den, at Formen kan rekonstrueres. Fundet opbevares i Museet paa Sønderborg Slot.

Sangeren Georg Seest

Af Aug. F. Schmidt.

Under de to slesvigske Krige holdt i *Slesvig By* Officererne især til paa Hotel »Stadt Hamburg« (skråt over for »Slesvighus«), der ejedes og lededes af den dygtige og gemytlige Værtinde *Doris Esselbach*, der under Treårskrigen vandt sig et smukt Navn.

Doris Esselbach (21. 10. 1808—19. 11. 1869) var Datter af Gæstgiver og Postfører i Slesvig *Jeppe Sørensen Seest* (død 1853) og Hustru *Margrethe Elisabeth, f. Cornelius* (død 1847). Hun var gift med Gæstgiver og Tapethandler *Ferdinand Esselbach* (1811-40).

Foruden Datteren *Doris* var der i *Jeppe Sørensen Seests* Ægteskab med *Margrethe Cornelius* en Søn der hed *Georg Seest*. Han gik til Scenen, blev Sanger og Skuespiller og kom som sådan til *København* sammen med et »slesvig-holstensk Hoftheaterselskab«. Den 17. Juli 1834 meddeles, at dette Selskab under Direktion af *Bornholt og Schlemüller* på *Vesterbros* nylig opførte Theater havde åbnet en Række tyske Forestillinger af Operaer og Skuespil. Begyndelsen skete med *Boyeldieus* »*Johan fra Paris*«, hvor Titelrollen spillede af *Georg Seest*. Theaterhistorikeren *Thomas Overskou* skildrer ham som en lille vims, altid knejsende Fyr, med et Ansigt, der havde et stående Udtryk af godmodig Selvsikkerhed, runde Manerer, Affektation i både Fryd og Smerte og en frempresset tør og gehaltløs Tenor. Hans Spil var en blot udvendig Livlighed i tysk Komediantstil. I sin første Indtræden kastede han Hatten højt i Vejret mod een Krog af Værelset, Kappen mod en anden, og begyndte derpå at rumstere med idelig Spadseren omkring og stærk Gestikulation under sin af al Magt fremskregne Arie. »Dette uægte Væsen fremkaldte rigtignok stærke Mishagsytninger, men de overdøvedes med en umaadelig Jubel af Mængden, som i den uophørlige Bevægelighed fandt ildfuldt Spil og i den kække Syngenløs et brillant Foredrag. Det eneste tiltalende i den hele Præstation var enkelte cantabile Tirader, som virkelig vilde have klunget særdeles smukt, dersom han havde haft en frisk, klangfuld Stemme. I sine følgende store Roller: *Zampa*, *Othello* og *Fra Diavolo*, var han

i et og alt ganske den samme; også fandt de samme Optagelse: stærk Hyssen og tordnende Bifald. Mængdens Smag var også Prinsernes og Prinsessernes; de, og naturligvis deres Omgivelser med, fandt, at han, som een af dem begejstret udbrød efter »Othello«, var »eben so trefflich als Sanger wie wunderschon als Schauspieler«, og da Kirchheiner, ved i hojeste Grad at forsomme sit Talent¹⁾, begyndte at ga tilbage, overhængte man Holstein med, at han dog skulde se at erobre et sa udmarkedet Talent for Operaen. Holstein, der havde alt for sund Musiksans til at hylde den Mening, hvilken han som Hofmand matte give Medhold, sogte lange at undvige, ved at gore opmærksom pa, at Seest ikke kunde tale Dansk, men dette ansa man aldeles ikke for nogen Vanskelighed; thi det kunde jo leres. Sa blev han da engageret, optaget i Sibonis Syngeskole og fik en Lerer i Dansk. Ved Opradelsen pa Det kongelige Theater var han i ingen Henseende blevet bedre, men havde derimod, ved den Tvang, som Udtalen palagde ham, tabt en Del af den Kvikhed, der havde gjort hans Lykke pa Vesterbro. Stormende Bifald undertrykte ved den forste Aften nogle Mishagsytringer, men det markedes let, at Publikum var begyndt at komme til Besindighed, og det varede ikke længere end til neste Sason forend Mishaget saledes fik Overhand, at Direktionen fandt det radeligt kun at bruge ham til enkelte Sangrepliker og i Korene²⁾.

Af disse Overskous Oplysninger kan man forsta, at der straks har varet delte Meninger om Georg Seests Kunstnerverd. Der har dog varet Folk med Sangforstand, der ansa ham for dygtig, saledes Komponisten *Rud. Bay*, som pa sin Rejse hjem fra Italien i Dagene 26.-27. August 1843 opholdt sig pa »Stadt Hamburg« i Slesvig. Der talte han med Gastgiver Seest, »en Fader til vor meget yndede Sanger«. Bay vekslede ogsa Ord med Madam Seest om hendes Son i Kobenhavn. Han gjorde ligeledes Bekendtskab med hendes Datter, Madam Esselbach, der præsenterede mig en skammelig Regning³⁾.

Omtrent samtidig med at Rudolph Bay omtalte Seest som en meget yndet Sanger, var det pa Tale, at han ikke længere skulde vare knyttet til Det kongelige Theater. Man ansa det i 1842-43 for nodvendigt at spare pa Budgettet, hvilket man mente nemmest kunde ske ved, at flere af Theatrets mindre betydende Kunstnere blev indstillet til Afsked. Blandt sadanne, som man pa denne Made mente at kunne komme af med, nævntes ogsa Georg Seest⁴⁾. Han slap dog med Skrækken

¹⁾ J. F. Kirchheiner (1798-1865), Operasanger. Kom tidlig pa Retur og afgik pa Det kgl. Theater 1848.

²⁾ Th. Overskou: Den danske Skueplads V (1864), 219-20.

³⁾ Rud Bay: Musikalsk Reise 1842-43, udgivet af Jul. Clausen og P. Fr. Rist i Memoirer og Breve, Bind XXXIV (1921), 177, 179.

⁴⁾ Th. Overskou: Den kongelige danske Skuepladses Historie V (1864), 559. Jfr. smst. 210.

denne Gang, men mange År endnu fik han ikke Lejlighed til at optræde på Det kgl. Theater; thi da det i 1849 blev overdraget til Staten, var det Theaterchefen *J. L. Heibergs Ønske*, at der straks kunde blive pensioneret adskillige, hvis Navne på Gagelisten gav Udseende af, at han havde et meget stort Personale til sin Rådighed, men som ikke mere kunde være Theatret til mindste Nytte. Han opnåede dog kun at få to Skuespillerinder (*Madam Rantzau*, tidligere *Jomfru Julie Fonseca*, og *Jomfru Østerberg*) og *Georg Seest* sat på Pension. De andre uanvendeliges Lønning måtte Theatret fremdeles bære Byrden af⁵⁾.

Det må vel have været smertelig nok for *Seest* sådan at få sin Afsked fra sin Virkeplads i sin bedste Alder, men der må jo uden Tvivl have været Grund nok for Theaterledelsen til at komme af med ham. Da han fik Pension, tør man tro, at han har haft det så nogenlunde sorgfrit i sine senere mange Leveår. Han har jo sikkert let kunnet tjene nogle Penge som Underviser i Sang og Musik, men herom har det ikke været mig muligt at finde Oplysninger. Ved hans Død den 12. Juli 1887 var han så godt glempt, at Hovedstadsbladene ikke indeholdt en Linje om ham.

Når han nu er blevet fremdraget her, er det ikke mindst, fordi han var Broder til *Madam Esselbach* i Slesvig. Og da det har sin Interesse at vide så meget om hende, hendes Slægt og Virksomhed som vel muligt, har jeg ment, det kunde være hensigtsmæssigt også at fortælle noget om hendes kunstnerisk begavede Broder. *Georg Seests* Livsvej har tilsyneladende ikke forment sig så let som *Søsteren Doris*, der af de to i Virkeligheden har fået det mest kendte Navn i vor Historie, ligesom hun også har fået sit Navn og sin Virksomhed nævnt i *H. P. Holsts* Digt: »Den lille Hornblæser«.

Om *Madam Esselbach* er der givet udførlige Oplysninger i *Sønderjydske Maanedsskrift* 1. Marts 1941, 49-55.

⁵⁾ Th. Overskou: *Den danske Skueplads Historie* VI (1876), 25.

Køb dansk Arbejde!

Skive
Tømmerhandel A/S
Skive

Jydsk
Trikotagefabrik A/S
IKAST

Thisted Jernhandel
v/ Chr. Homann
THISTED

AKTIESELSKABET
HAGEN & SIEVERTSEN
ODENSE
GRUNDLAGT 1851

ASMUS HANSEN
Kolonial- og Kortevarer
en gros
Haderslev

Aktieselskabet
Odense Kamgarnspinderi
O d e n s e.

Smith & Co. A/S
Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

GRAM Brødrene Gram A/S
KØLEANLÆG Vojens

Carl J. Ulrich & Søn
Aktieselskab
Haslev - Telefon 600

HUSK VORE CISTERNER
»Phonix Model 33«, »Id. al 1935« og
»Phonix-Duplex« (dobbeltskylende).

Maskinfabriken Phønix Odense

A/S Sønderjydske
Frøforsyning
Frøavl og Frøhandel.
AABENRAA

POUL KRØJGAARD
Trikotagefabrik
HERNING Telf. 406

Poul Pedersen
Landsretssagfører
Vejle

Hans Jensens Eftf.-
Trikotagefabrik
IKAST

Aktieselskabet
Skive Markfrøhandel
Frøavl - Frøhandel
Skive. Telf. 94. 2 Lin.

DIPLOM-IS.

Haderslev Telf. 1160
Vejen Telf. 3

Marie Christensen
Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon

Aktieselskabet
Dansk Galoche- og Gummifabrik
København Køge

Bispetov - Aarhus
Telefon 1939 - 3222

Sorø Amtstidende

Dagligt Gennemsnits-Oplag
for 1. Halvaar 1944 if. Dansk
Oplagsk. **17.091 Eksempl.**

Akcidenstrykkeri, Lystryksanstalt, Clichéfabrik, Bogbinderi
Hovedkontor: Slagelse. Telf. 2000.
Hovedstadskontor: Telf. Palæ 4758.

Fydske Tidende

Oplag:

Syd- og Sønderjyllands
største Blad.

Hverdage ca. 21.000 Ekspl.
Søndage ca. 23.300 Ekspl.

Holbæk Amtstidende Odsherreds Tidende

Enhver Bilist kender Holbæk Amts gode Veje — enhver
Annoncør kender den gode Vej til Kunderne i Holbæk Amt.
Telefon Holbæk 71 Telefon Nykøbing 7

Roskilde Dagblad

Byens og Egnens Blad
Søger De Husassistent eller anden Medhjælp, da averter i
Roskilde Dagblad. Søger De Plads i Nærheden af Køben-
havn, faar De den bedst gennem en Annonce i Roskilde
Dagblad. Vort Trykkeri leverer Tryksager af enhver Art.
Telefon Roskilde 601 (2 Linier).

DANSK MASKINOPLAG ^{A/S}

(JØRGEN M. HANSEN)
Aabenraa - Telf. 2044

Sønderjyllands ældste og største Specialforretning i Maskiner
for Landbruget.

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 — Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

J. N. Jepsens Boghandel

Tønder . Telf. 341

Stort Udvalg i saavel aktuel som
antikv. Litteratur om Sønderjyll.

Aa'borg Mælkekompagni

Aktieselskab
Aalborg

Harald Bo Bojesen

Boghandel

A A B E N R A A

^{A/S} P. SCHOU & CO.

TRÆLASTHANDEL

Kolding

(Grundl. 1840)

Dyckjær & Christensen

Fiskeeksport

Ringkøbing

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Sønderborg
Andelsmejeri

Aabenraa
Andelsmejeri

Tønder Mejeri

Telefon 186

Den kommer atter-en Dag

Ejra

Min og Din Sæbe

¹/₃ KAALUNDS SÆBEFABRIKER, KOLDING

Lynby Cementstøberi

C. M. NIELSEN

TELEFON 330

Fremvej 1b. Gyldendalsvej 6

Aktieselskabet

SIMON BRØND & CO.

Barnevognsfabrik
Vejen

Åskov Møbelsnedkeri

pr. Vejen.

SØREN OLESEN

Louis Petersen

Rør- og Sanitetsforretning

Sønderborg

Telf. 2060 (fl. Led.)

Sønderjysk Teglintustri

Nordre Fasanvej 217 - København N.
Telf. C. 4520 - Tage 1700 - Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf. 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 - 807 - 8'8

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Aktieselskabet

Tapetfabriken „FIONA“

FAABORG

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

AKTIESELSKABE

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

ØBENHAVN F.

Sønderjysk Tæppefabrik

A. R. VJÆRBY A/S

HØJER

*Graasten
Teglværk*

GRAASTEN

Frøcontoret

(for und rsøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Kømfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

A S Ribe Jernstøberi

Ribe Te f. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Nordisk

Trikotagefabrik

Haderslev

Midtjyllands Ægekspert

ved A. Tornvig-Jensen.

BRANDE

Telefon 84 og 185

Brunkul købes og sælges.

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A.S
Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler
Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Aktieselskabet
Motorfabriken „Frederikshavn“

Reserveret
„B“

Til alle Festligheder
PREMIER IS
Esbjerg

Støt dansk Industri

Aktieselskabet
Helsingørs Væveri
Helsingør.

AKTIESELSKABET
SKARREHAGE MOLERVÆRK
Nykøbing Mors

Morsø Textilfabrik A/S
Telefon 575 (2 Linier)
Nykøbing Mors

NAKSKOV
SKIBSVÆRFT
NAKSKOV DANMARK

N. P. Hansen & Co.
Spedition — Kontrol
og Pakhusforretning
Odense

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding — Vardø — Haderslev — Aabenraa

Carl M. Cohr's
Sølvvarefabriker

Aktieselskab
Fredericia

N. MIKKELSEN SØRENSEN
Murermester og Entreprenør
Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

